

MUNDIALITZACIÓ DE LA SOLIDARITAT I DE L'ESPERANÇA

per Pere Casaldàliga

Amb ocasió dels 20 anys del martiri de "Sant Romero d'Amèrica" es celebraren a El Salvador diversos actes commemoratius i de compromís, enmig d'un veritable esclat popular de jubileu romerià, dins el gran jubileu de Jesús. Com a SICSAL -Secretariat Internacional Cristià de Solidaritat amb i des d'Amèrica Llatina- organitzàrem, a San Salvador, el dotzè encontre mundial de la solidaritat. Fou allí on vaig donar aquesta xerrada que ara reproduïxo, sense la càlida espontaneïtat amb què vibràvem en aquell auditori de l'UCA, dedicat al màrtir Ellacuria.

Coneixem i patim molt de prop **la globalització neoliberal** que ens envolta i que domina el món, com a sistema suposadament triomfant: de pensament únic, d'interès únic, de poder únic. Acomplint el consell irònic de Keynes: "Al menys durant uns cent anys, hem de simular entre nosaltres i davant de tots els altres que el que és just és dolent i el que és dolent és just... L'avarícia, la usura i la previsió han de ser els nostres déus una mica més de temps..."

El món no ha estat mai tan desigual i pobre com ara. No hi ha hagut mai tanta humanitat desposseïda de la facultat de ser humana. S'ha passat de pobres a empobrits, a exclosos, a sobrants. Tanmateix, en el món hi hauria lloc de sobres per a tothom, com recordava en Gandhi, sempre i quan alguns no es dediquessin amb prepotència a la usura i la malversació. Que hi hagi mil milions i escaig de persones amb menys d'un dòlar al dia és pitjor que una iniquitat, essent que n'hi hauria prou amb prop de l'1% de la renda mundial per a eradicar la pobresa del món.

Pel tema que ens interessa és bo recordar també que la vivència d'aquest sistema d'egoisme total -que coincideix a més amb la postmodernitat narcisista- significa una crisi estructural de la solidaritat. Dom Demetri Valentini, gran animador de la Pastoral Social al Brasil, insinuava: "Tal vegada la crisi de solidaritat avui tingui a veure amb la privatització dels nostres valors i sentiments". (No només les empreses i els serveis socials es privatitzen!). En aquesta postmodernitat hi ha una tendència de retorn cap al propi melic. Les persones estan desencisades enfront de la política i els polítics". La TV Record -una de les cadenes més grans del Brasil- féu una enquesta no fa gaire entre els seus telespectadors tot preguntant-los les tres coses que més avergonyien el país: Els polítics quedaren en primer lloc, abans que l'atur i la violència. "Incitades per la publicitat, les persones s'estimen més ser consumidors que ser ciutadans. És així com s'esberlen els mecanismes de la solidaritat, es desarticula la societat civil, es reforcen les desigualtats socials i el domini de les elits". Recordem que a l'Amèrica Llatina (i a tot el tercer món) les elits o oligarquies han estat sempre -i ho són- el braç dret dels imperis successius, avui en dia del macroimperi neoliberal...

Endemés, **la globalització o**, millor dit, **la mundialització** és inevitable i, a més, és ben rebuda. En el mateix llibre *Solidariedade, caminho da Paz*, editat per Càritas brasilera tot preparant el Jubileu, Dom Demetri, en

el pròleg, rumia d'aquesta manera: "Avui tots nosaltres constatem la inexorabilitat de la globalització. Té lloc i s'implanta tant si vols com si no vols. Senyal que comporta ella mateixa una dinàmica que s'inscriu en la pròpia naturalesa. En realitat, el món és un globus conjuminat amb una complexitat d'articulacions que imprimeix la seva empremta a tot allò que hi va esdevenint. Nosaltres tenim la possibilitat de donar a la globalització la fesomia humana que per vocació estem cridats a imprimir en el món per tal que la vida humana s'hi pugui desenvolupar i ser la raó d'ésser més important de tot l'univers, com ens diu la Bíblia des del principi... Si es guia per criteris de lucre i de domini, la globalització atropella les condicions de vida de les grans majories, per a procurar guanys a minories privilegiades. Per això, urgeix impregnar de solidaritat el procés de globalització, per tal que es porti a terme al servei de la vida humana".

A l'agenda llatinoamericana que hem acabat de preparar per l'any 2001 -i que a partir d'aquell any serà Llatinoamericana-Mundial- somniem precisament l'altra mundialització, la nostra mundialització i la nostra mundialitat, que volen ser, i han de ser, una rèplica alternativa i profètica de la mundialització neoliberal que se'ns imposa. A la presentació de l'agenda hi escric: "la gran novetat de l'agenda en aquest primer any d'un nou mil·lenni és que l'Agenda Llatinoamericana vol vestir-se de mundial. No per oportunisme, sinó per a donar resposta als signes dels temps. La qual cosa és un prescrit del mateix Jesús de Natzaret i és el dictamen de qualsevol sociologia que vulgui respectar la realitat... El món està esdevenint u. Per bé o per mal... A l'Amèrica Llatina hem repetit, sobretot en les hores més decisives, que o bé ens salvàvem continentalment o bé continentalment ens enfonsàvem. Ara cal dir, amb un realisme que no pot desmentir l'esperança, que o bé ens salvem mundialment o mundialment ens enfonsem. Ningú, cap país, no pot salvar-se aïlladament. Avui més que mai no som illes. El món és ja la nostra circumstància. Jo sóc jo i el món..."

Després faig avinent com l'Agenda ha anat abraçant les Causes pregonas de la Pàtria Gran. Avui qualsevol agenda humana -social, política, religiosa- ha d'assumir les grans causes de la humanitat. "Aquests substantius majors amb els què omplen la seva boca mentidera fins i tot els més cíncics polítics i institucions: la terra, l'aigua, l'aliment, la salut, l'educació, la llibertat, la pau, la democràcia (una altra democràcia, una altra!), tots els drets humans i els drets dels pobles, la vida al capdavant". Tot destacant sempre, cada vegada més, els subjectes prioritaris multiseularment marginats que estan brollant amb un protagonisme perturbador: la dona, els pobles idígenes, la població negra, els moviments populars, les ONGs...

"D'aqueixa mundialitat entesa d'aquesta manera -afegeixo a l'Agenda- se n'haurà de fer una actitud, un hàbit; una virtut pastada de consciència, ascesi, entusiasme, solidaritat". No cal dir que arrelant-se en la pròpia realitat quotidiana, nodrint les arrels en el lloc i en la memòria, positura indispensable per a llançar-se a l'horitzó mundial i a la història major. Recordo encara, a l'Agenda, que "les grans Causes de la Humanitat són per nosaltres causes divines també: creiem en el Déu de la Vida, Pare-Mare de tota la família humana, en totes les religions i més enllà de totes elles, el seu cor maternal macroecumènic. Al cap i a la fi, Déu i la Vida són les dues referències més universals que bateguen a l'entranya de la humanitat.

Avui jo insistiria, enfront precisament de la desequilibradora prepotència del neoliberalisme en exclusiva, en una vessant i fins i tot finalitat de la veritable solidaritat, que potser no hem destacat prou. Venim d'una herència almoïnera, de caritats, de campanyes d'emergència, d'ajuts puntuals: que seguiran essent necessaris, perquè de pobres i de desgràcies n'hi haurà sempre, però que no justifiquen que la solidaritat s'aturi aquí, puntual, conjuntural. Sempre s'ha d'incidir també en l'estructura. I em sembla que sota aquesta perspectiva hauríem d'insistir cada vegada més en la igualtat, com a objectiu de la solidaritat. Igualtat per a les persones, igualtat pels pobles; igualtat de dignitat, de drets i d'oportunitats. En la pluralitat de les identitats, és clar. Hi ha una desigualtat que és el sinònim de la injustícia.

La veritable solidaritat, l'eficaç, ja no és només "el nom nou de la pau", com deia Joan Pau II. És el nom nou, el nom definitiu, de la supervivència humana. Si no hi ha voluntat de propiciar "un món amb cabuda per a tothom", com demanen els zapatistes, ningú no hi cabrà en el món. "La Solidaritat -escric en el llibre de Càritas- és el nom nou de la Societat humana. Ella traduiria o complementaria el dret, la justícia, el propi amor. Tota vegada que la solidaritat s'entengui i sempre que la Humanitat es consideri ella mateixa com un destí únic, l'única família humana, la filla humana de Déu..." "Un destí comú, compartit, -escriu la Regina Ammicht Quinn- exigeix solidaritat".

Sé que estic demanant una revolució de valors i de postures, de privilegis i de necessitats, dels mons diversos cap a un sol món, l'humà, que és ensems diví segons la nostra fe. El monjo biblista Marcel Barros parla de la solidaritat com "el nom nou de la fe". Es tracta, sí, d'una revolució ètica i estructural, cultural, sociopolítica, econòmica; i sobretot espiritual. Des del privilegi -que sempre exclou o margina- no es pot ser solidari.

En qualsevol cas es tracta -i en això rau l'arrel d'aquesta revolució- de ser solidaris/ies i no només de fer solidaritat; de viure constantment la solidaritat en l'assumpció comuna de les grans causes de la humanitat; de viure una solidaritat no només de gestos, sinó també d'actituds, una virtut -com he dit abans- pastada d'indignació ètica, de misericòrdia, de donació, de renúncia, de sobrietat combregadora i de praxi alliberadora... S'ha parlat ja de tots els "principis" possibles, no? El principi esperança, el principi misericòrdia, el principi realitat...; valgui, doncs, parlar del principi solidaritat, com d' "una estructura fonamental de la nostra reacció enfront de les injustícies i de la forma en què la Societat s'organitza en aquest món". Són paraules de Marcel Barros encara, tot i que les aplica al principi misericòrdia.

En última instància, seria l'opció pels pobres integralment percebuda i viscuda, com a amor polític també, i com a militància alliberadora: com opció pel Regne dels pobres i pels pobres del Regne, dit en cristià.

És pura religió viva. Veure i sentir la realitat, com el nostre Déu: "vaig veure l'aflicció, vaig sentir el clam, del meu poble" ... Experimentar la realitat: "ésser misericordiosos com el Pare". "Commoure's les pròpies entranyes", com Jesús. Actuar sobre la realitat: ajudar a "fer sortir el sol i fer caure la pluja per a tothom" com ho fa el Pare. El Nou Testament ens ha revelat el germà universal Jesús com a aquell que s'ha carregat solidàriament del sofriment i del pecat de tota la humanitat.

Parlant de revolució, cal recordar la paraula lluminosa del Che: "Si sents el dolor dels altres com a dolor teu, si la injustícia en el cos de l'oprimit fóra la injustícia que fereix la teva pròpia pell, si la llàgrima que cau del rostre desesperat fóra la llàgrima que tu també vesses, si el somni dels desheretats d'aquesta societat cruel i sense pietat fóra el teu somni d'una terra promesa, aleshores seràs un revolucionari, hauràs viscut la solidaritat essencial".

He dit que aquesta actitud-solidaritat ha de pretendre l'eficàcia també. El Papa, en el seu discurs a l'ONU, el 2 d'octubre de 1979, afirmava: "Cal traduir la paràbola del ric Epuló i del pobre Llàtzer (Lc 16, 19-31) en termes econòmics i polítics, en termes de drets humans i de relacions entre el primer, el segon i el tercer món" (i el quart).

Després parlarem una mica de l'esperança, de globalitzar o mundialitzar l'esperança. Cal recordar aquí que les tres virtuts teològals són una sola actitud i praxi teologaltzades; i, en instància evangèlica, la solidaritat és la caritat, el manament nou, el Seu manament, el de Jesús. És possible, sobretot avui, una caritat que no sigui política, si vol ser veritablement humana i cristiana?

I van dues cites de Santiago Sánchez Torrado, en el seu opuscle de la "Col·lecció Alternativa", L'esquerra: reptes i propostes: "Una expressiva cita de Peter Glotz em sembla molt escaient per a situar el tema de la solidaritat com a contribució substantiva de l'esquerra: 'l'esquerra ha de posar a peu ferm una coalició que apel·li a la solidaritat del major nombre possible de forts amb els febles, en contra dels seus propis interessos'... Un dels més greus reptes que té pendants el nostre món és un increment notable d'un teixit solidari: com a entramat integral i equilibrat d'actituds eficaces i com a establiment de xarxes solidàries..." Agnes Heller ha dit que "la solidaritat és la qualitat més important de l'esquerra social". Tot l'apartat "Un món solidari" de l'opuscle esmentat mereix una compenetrada meditació. Per tal de sacsejar l'ensopiment i el desencís de les nostres estimades esquerres.

I parlem una mica més explícitament de l'esperança. Olegario González de Cardedal va publicar un llibre de més de 500 pàgines, dedicat a l'Arrel de l'esperança, editat per Sígueme de Salamanca. L'enfocament és bastant personalista pel nostre tarannà llatinoamericà, però en el seu conjunt és il·luminador. En les primeres línies del pròleg ja fa notar que "tres mots constitueixen el moll d'aquest llibre: llibertat, solitud, esperança".

I fa avinent que la consciència humana "ha estat determinada en la modernitat per les idees de progrés (Il·lustració), emancipació (Revolució), anticipació de l'esdevenidor (Utopia)".

La utopia de la nostra esperança és que una autèntica revolució de valors, relacions i estructures faci possible el veritable progrés per a tothom i per a tots els pobles, en una certa harmoniosa igualtat. La nostra esperança s'anomena solidaritat, en acte, en procés, a l'espera. Evidentment entenem, fins i tot per experiència molt dolorosa, que l'esperança és processal, successivament transformadora, històrica i escatològica. Res de "final de la història" ja! Algú ha dit amb molta raó que "l'esperança només està justificada en els que caminen".

Esperem perquè desesperem, perquè esperem contra aquest món que se'ns imposa, assassí, i amb els i les desesperats/des de la terra: els desheretats del sistema. Només espera qui desespera; qui tingui fam i set de justícia, de canvi, de solidaritat en la solitud i la impaciència comunes. "L'esperança se'ns ha donat -escriu Marcuse- per a servir els desesperats". I Marcel explicita: "L'esperança va sempre lligada per una comunió". El consumisme, que es va sadollant amb els macdonalds en ús, i el conformisme derrotista que ha arriat les banderes de la militància no tenen per què esperar. L'esperança és la cosa menys light que es pugui trobar a la vida. I cristianament, "esperem contra tota esperança"...

Globalitzar l'esperança, mundialitzar-la, serà anar fent que tothom, sobretot els exclosos, els "ninguniats" com diria Galeano, aquells que tenen més a esperar, puguin esperar "raonablement", sense sarcasmes enfront. I només la solidaritat globalitzada anirà fent aquest miracle "d'esperança esperançadora", segons diu el màrtir Ellacuría. La solidaritat anirà fent de la u-topia, "no"-lloc, una humana eu-topia, un bon lloc dignament habitable.

Diem de l'Agenda Llatinoamericana que és record, utopia, acció. Així és l'esperança, no cal dir que amb més mèrits que l'Agenda. També dic acció. Perquè es tracta d'una esperança creïble, testificada per la vida coherent, per la praxi eficaç, per la transformació processal.

"Quem sabe, faz a hora, não espera acontecer", canta de fa temps la militància brasilera. Ellacuría, a qui hem recordat aquests dies juntament amb san Romero i tants i tantes màrtirs, ens demana que ens encarreguem de la realitat, carregant-la (també descarregant-la) a cop de solidaritat compromesa. Ajudant a poder esperar dignament.

Tot citant els màrtirs, testimonis extrems de l'esperança, és bo recordar que visqueren "l'esperança contra la mort per a la vida". A l'última Romeria dels màrtirs de la Caminada llatinoamericana, al nostre Santuari de Reibeirão Cascalheira, el lema era "Vides per la Vida"; a la propera romeria que celebrarem, els dies 14 i 15 de juliol de 2001, el lema serà "Vides pel Regne".

Malauradament, fins i tot en cristià -en mal cristià evidentment- moltes vegades l'esperança ha estat una vivència i una predicació d' "esperar assegut".

El teòleg Olegario explica, holísticament, com diuen ara: "L'home sencer [i la dona, renoi!] espera, com a persona, és a dir, com a individu relligat al seu proïsme i a la seva comunitat. I en ésser solidari de tota la natura i de tota la història, espera amb elles, i tota la creació i tota la comunitat esperen amb ell. L'esperança és inseparable de l'amor solidari".

EL SICSAL, des d'on parlo, nasqué en plena nit, o en plena lluita, i batejat amb sang màrtir; arran de la mort pasqual de Romero. La sang avui, més que vessada oficialment és oficialment prohibida; i la lluita ha replegat entusiasme en molts sectors, militants, àdhuc cristians. Molts, moltes, semblen haver perdut el "paradigma" de la Vida, el paradigma de la Història, el paradigma de Jesús: aquest Regne, projecte del Pare per a la Humanitat i l'Univers, ara en el temps i després en la plenitud. Aquest dotzè congrés internacional, promogut per SICSAL en el Jubileu de Jesús i de Romero, ens ha de rellançar a una solidaritat enfortida i a una esperança ineludicable, mundialitzades a i des de la nostra Amèrica, des del tercer món, des del primer món solidari.

Farem tot el que calgui per a romandre amb els pobres de la terra esperançadament i solidària, fins a la fi, com Ell és "fins a la fi" amb nosaltres.

Afegeixo un annex, per tal de dir, a propòsit per nosaltres, el que he sentit en aquests dies exultants del jubileu de Romero en el seu petit gran El Salvador. Definitivament, la figura del nostre sant Romero d'Amèrica ens ha sorgit com un prototipus singular, únic en certa mesura, de la mundialització de la solidaritat i l'esperança. Una vegada més he repetit amb insistència que Romero és un sant universal. A la meua circular fraterna d'aquest any, 2000 anys de Jesús, 20 anys de Romero, faig esment de Ludwig Kaufmann pel seu llibre "Tres pioners del futur. Cristianisme del demà". Aquests tres pioners són Joan XXIII, Charles de Foucauld i Òscar Arnulfo Romero. I en aquests dies del jubileu salvadorenc, enmig de celebracions ecumèniques, marxes populars i encontres de militància compromesa, he hagut de repetir diverses vegades que Romero -precisament per la seva coherència evangèlica- és el sant dels catòlics, dels protestants, i fins i tot... dels ateus. Sempre que uns i altres, a la seva manera, militin per la Causa: la Causa de Jesús i del seu Pare, en instància definitiva.

En una antologia de testimoniatges sobre monsenyor Romero, el butlletí dels Comitès Romero de l'Estat espanyol cita aquestes paraules de Díez Alegría: "L'arquebisbe de San Salvador, Òscar Arnulfo Romero és per a mi una figura central del cristianisme en el segle XX... un dels més grans exemples (potser el número u) del que fou ser testimoni veritable de Jesús de Natzaret (a qui els homes assassinaren i Déu ressuscità per l'Esperit) en el turmentat segle XX".

Totes les celebracions d'aquest vintè aniversari del seu martiri -jubileu de Romero en el jubileu de Jesús- tingueren l'empremta explícita de la solidaritat i l'esperança, testimoniada per germans i germanes congregats a El Salvador des dels angles més distanciats de la terra. A aquestes altures en Romero està essent cada vegada més, no només un sant d'El Salvador, ni només un sant d'Amèrica, sinó un sant del món.

Pere Casaldàliga
en el jubileu de Romero dins el Jubileu de Jesús.
San Salvador, El Salvador, a la Nostra Amèrica.